

Aleksandr Barinov

Kaltsakad ja komissarid

Romaan

Vene keelest tõlkinud Mait Eelrand

Originaali tiitel:
Александр Баринов
«Босяки и комиссары : документальный роман»
Время, 2019

© Баринов А. Ю. и «Время», 2019

Eestikeelne tõlge © Mait Eelrand ja AS Tänapäev, 2019
Toimetanud Ene Poll
Kujundanud Virge Ilves

ISBN 978-9949-85-635-0

Trükitud AS Pakett trükikojas

www.tnp.ee

Moskva 2019

Kui kuritegelikus maailmas on legendaarseid isiksusi, siis Heldur Luhter kuulub kahtlemata esikümne hulka. Õigupoolest kuulus, sest käesoleva raamatu peategelane (põhimõtteliselt kaasautor, kes ajakirjanik Aleksandr Barinovile oma kelmiloo jutustas) suri mõni kuu enne selle ilmumist. Tema peamine „elutöö“ (mõned eelmised vanglaskäigud tühja-tähja eest ei lähe arvesse) oli narkootikumide tööstusliku tootmise korraldamine Venemaal ja Eestis. Aastail 1998-2008, saalides Venemaa, Ukraina, Eesti, Tai, Hiina ja Laose vahet, ta sõna otseses mõttes ujutas Euroopa üle amfetamiini ja *ecstasy*'ga. Tundes narkoäri läbi ja lõhki, jõudis mees järeldusele, et uimastikaubandus selle organiseeritud kujul saab Venemaal, endise Nõukogude Liidu riikides ja sotsialismileeri maades eksisteerida ainult tänu politseile ja eriteenistustele endile. Peamine järeldus, mille Luhter enda jaoks tegi, oli see, et narkoäri kui süsteemi on üles ehitanud riigiametnikud ise – „komissarid“. Inimestel kusagilt kõrvalt ehk „kaltsakatel“ ei ole sealjuures võimalik rikkaks saada ega vanglaid vältida.

HOIATUS

Kõik, millest tehakse juttu käesolevas raamatus, on tegeliku inimese mälestused reaalsest sündmustest. Autor tunnistab, et ta ei saa pretendeerida absoluutsele usaldusväärsusele ega objektiivsusele. Ammused faktid võivad olla üksikasjades ebatäpsed. Lisaks sellele on sündmusi kirjeldatud inimese seisukohalt, kellel ei olnud kaugeltki alati ettekujutust toimunu ulatusest ega olemusest, nende põhjustest ega tegelikest tagajärgedest. Nende sündmuste teistel osalistel aga võivad olla täiesti teistsugused hinnangud, tõlgendused ja arenguversioonid. Seoses sellega on kõik raamatus mainitud nimed – välja arvatud peategelase oma – muudetud. Kõik mainitud kirjuti- sed muudest allikatest ja dokumendid on reaalsed.

Autor mõistab täielikult seda ohtu, mida uimastid kujutavad endast nii iga inimese kui ka kogu ühiskonna füüsilisele ja kõlblisele tervisele, ning peab allpool jutustatavat lugu veel üheks kinnituseks. Seoses rahvusvahelise ja rahvusliku seadusandluse soovitude ja nõuetega uimastite propageerimise lubamatuse kohta on autor teadlikult jätnud vahele, mõnedel juhtudel ka moonutanud narkootikumide tootmise tehnoloogilisi iseärasusi. Kirjeldatud episoodid peavad vaid näitama, kui keeruline, ohtlik ja kuritegelik nähtus on uimastiäri.

SISSEJUHATUS

Ühel 2002. aasta oktoobrikuu lõpupäevade pärastlõunal ilmus Moskva Kaasani vaksalisse üpris tähelepanuväärne kodanik. See oli pikk, kahe meetri ligi, kuivetu ja enam mitte noor mees, kuigi tema vanuses võis ka kergesti eksida. Mehe kitsas teravate joontega nägu oli küll küntud kortsudest, kuid teisalt liikus ta üsna kergelt ja sundimatult, mitte elatanud inimeste kombel. Heledad juuksed ei võimaldanud kindlaks määrata, kui palju oli neisse tekkinud halli. Formaalselt oli selle kodanikuga kõik korras: ta ei olnud mingi veidrik ega hull. Oli rietatud hooajale ja asjaoludele sobivalt, kandes teksaseid ja nahkjopet, kuid pretendeeris sealjuures siiski mõningasele elegantsile. Väljas valitses klassikaline Moskva hilissügis. Taevas kihutasid pilveräbalad ning puhus mitte just väga külm, kuid puhanguline ja niiske tuul, piserdades perrooni varikatuse alla uduvihmapiisku.

Ka tundmatu käitumine oli ümbrusele vastav: ta liikus, kui vaadata raudteede poole, äärmise vasakpoolse platvormi nr 1 suunast, tõugates enda ees kaubakäru mahuka ja raske koormaga, mille peale oli asetatud keskmise suurusega reiskott. Nähes teda eemalt, oleksid teadjad inimesed põhjendatult oletanud, et reisija tuli platvormi nr 1 taga asuvast pagasiosakonnast, kust ta oli kätte saanud oma koorma, mis ei oleks kuidagi mahtunud tavalisse vagunikupeesse. Seal oli ta hankinud endale selle tarvis käru. Suunda hoidis ta parkla

poole, mis asub teisel pool vaksalit, viimase platvormi nr 10 taga. Selleks oli tal vaja läbi käia kogu perroon piki jaamahoonet ning raudteede algust. Nii tõepoolest oligi.

Selle reisija ilmumisele pöörasid otsekohe tähelepanu jaama alalised kohalviibijad: pakikandjad, taskuvargad ja kelmid, operatiivtöötajad ja postimilitsionäärid, kes oma eluliste asjaolude ja ametikohustuste tõttu olid sunnitud päevade viisi tegelema neid ümbritseva seltskonna jälgimisega. Nende jaoks eristus ta rahvamassist umbes nii nagu kaamel hobusekarjas. Esiteks tegi vilunud silm hetkega selgeks, et tundmatu on kusagilt mujalt ning on sattunud siia vaid mingite eriliste asjaolude tõttu. Kaasani vaksal on Moskva värav Siberisse, Uuralitesse, Volgamaale, Kaukaasiasse, Aasiasse. Sinna ja sealt sõidavad rongidega – kitsikutes ja minimaalsete mugavustega – päevade viisi, palavuses ja külmaga ainult lihtsad inimesed. Need, kellel on vähegi raha tekkinud, lendavad juba ammu lennukitega või äärmisel juhul sõidavad oma autodega, peatudes heades hotellides.

See reisija aga ei sobinud paljude tunnuste poolest – silmatorkamatu, kuid ka mitte odava, korraliku riietuse, sundimatu ja rahuliku käitumise, vaba ja kartmatu pilguga – kuidagi Venemaa provintsi elanikuks, kes loeb igat kopikat ja pelgab võimuesindajaid, kes nad ka ei oleks. Eriti läbinägelik vaateleja oleks võib-olla isegi oletanud, et ta ei ole Moskvast või Peterburist ning on üldse välismaalane. Ja tal oleks tõepoolest õigus olnud. Ent need olid selle kodaniku puhul vaid vähesed kummalised omadused. Lõppude lõpuks ei ilmu välismaalased – rändajad ja lihtsalt eksootika harrastajad – Kaasani vaksalisse just nii väga harva. Mees ei olnud kindlasti turist ega metsiku looduse või Venemaa antiigi sõber. Seda oli näha tema pagasist. Kärul, mida reisija raskustega mööda perrooni nügis, lebas kaks presentrihmadega kinnitatud ja lauakestega ümbritsetud tohutut, peaaegu kahe meetri pikkust terasballooni. Niisugustes

balloonides, mida rahva hulgas nimetatakse hapniku- või atsetüleeniballoonideks, säilitatakse tavaliselt vedel- või surugaasi. Tõsi küll, sellest, mida nimelt need balloonid sisaldasid, oli võimatu aru saada. Kummalise reisija siniste värvijääkidega ning ilma igasuguste märgiste ja tekstideta balloonid ei olnud kindlasti uued.

Inimestele, kes olid harjunud vaksali keskkonda jälgima ning oma tegevusalast olenevalt olukorra muutustele kuidagi reageerima, tekitas niivõrd ebahariliku tegelase ilmumine mitmeid lahendamatuid mõistatusi. Mis mees see on ja miks veab ta gaasiballoone? Kas keevitaja? Ei, kohalikud töölised on hästi teada ning ka riides ei ole ta keevitaja moodi. Kas ta vedas balloonid kohale rongiga? Aga see on küll väheusutav: milline idioot ja miks hakkaks vedama reisirongiga gaasiballoone? Kui aga vedas kaubarongiga, siis oleks ta need kätte saanud mitte siin, vaid kaubajaamas. Äkki pani need pihta? Kuid kus ja milleks? Ja mispärast ta veab neid läbi kogu vaksali sadade inimeste silme all ega peida end kuidagi? Ja miks ta siis näeb välja nagu reisija?

Oleks see kõik juhtunud tavalisel päeval, oleks pikakasvulisel kodanikul niivõrd demonstratiivse käitumise puhul vaevalt olnud võimalik vältida selgitusi vaksali õiguskorra esindajatele ning sellest oleks kindla peale kujunenud omaette ja üpris pikk lugu. Kõigepealt, kui temalt oleks küsitud passi ja tuntud huvi, mida ta siin teeb, oleks selgunud, et reisija on välismaalane ja räägib kehvalt vene keelt. Tugev iseloomulik aktsent oleks temas reetnud Eesti elaniku, mida oleks kinnitanud ka esitatud sinine pass lõvidega kaanel. Kodanik väljendas end vene keeles üsna soravalt, kuid enamikust sõnadest ei oleks harjumatu kõrv aru saanud. Seepärast oleksid vaksali miilitsamehed, kes olid hästi treenitud pistiseid õngitsema ja neid otseselt välja pressima, leidnud tema isikus õnnistusrikka ohvri. Peab aga ütlema, et kodanikku ennast ei heidutanud asjade selline käik sugugi. Pigem

oli ta selleks valmis. Oma elu jooksul oli ta korduvalt välja keerutanud märksa keerulisematest olukordadest ning teadis hästi, kuidas peab käituma ja rääkima Venemaa ühe või teise ametkonna esindajatega. Raudteejaama militsionäärid olid tema jaoks selles mõttes kõige lihtsamad ja ettearvatumad vestluskaaslased. Mida oleks ta neile rääkinud, on raske öelda. Võib-olla kavatses pikk eestlane improviseerida, aga võib-olla oli aegsasti välja mõelnud selgitused, kuidas sattus ta Kaasani vaksalisse, mis balloonid need on ning miks ta neid kaasa tassib. Tujust olenevalt käitus see mees erinevalt, kuid alati oli tal kaasas teatud pistisesumma. Raha ega kavalustki tal vaja ei läinud, sest see päev ei olnud sootuks tavaline.

Mõni päev tagasi, 23. oktoobril 2002 oli 40 tšetšeeni võitlejast koosnenud salk, kellest ligi poole moodustasid noored naised, tunginud Moskva Dubrovka teatrikeskuse hoonesse, kus sel õhtul mängiti muusikali „Nord-Ost“. Olles võtnud pantvangi üle 900 inimese – pealtvaatajad, näitlejad, keskuse töötajad ja selle külastajad – olid terroristid mineerinud maja mitmekümne pommiga, kuulutanud end surmaminejateks ning nõudnud Venemaa võimudelt vägede väljaviimist Tšetšeeniast. Eriteenistused olid kaks ööpäeva üritanud terroristidega läbirääkimisi pidada, 26. oktoobri varahommikul aga korraldanud rünnaku, mille eel lasti hoonesse ventilatsioonisüsteemi kaudu uinutavat gaasi. Mis gaas see niisugune oli, on jäänud Venemaal siiani riigisaladuseks. Aga just selle, mitte terroristide kuulide ja pommide tagajärjel hukkus enamik ohvreid pantvangide hulgast. Ainult viis 130 hukkunust lasti maha. Venemaa võimud eitavad siiani, et just gaas tappis pantvangid (ja sellel on omad põhjused: et mitte kanda vastutust ega maksta hüvitist hukkunute perekondadele), kuid asja olemust see ei muuda. Pärast 26. oktoobrit levisid üle kogu maailma videokaadrid, millel rünnaku osalised ja vabatahtlikud kandsid sadade kaupa välja

„uinunuid“, pannes neid risti-rästi trepile ja visates bussidesse. Oli peaaegu ime, et arstidel õnnestus neist enamik pärast elustada.

Kõigi nende jubedate uudiste ning selle üle peetud vaidluste taustal, kuidas ligi poolsada hambuni relvastatud bandiiti olid saanud rahulikult Moskvani sõita ning kuivõrd õigustatud oli rünnakul mürkgaasi kasutamine, oligi kummaline kodanik Eestist sattunud Kaasani vaksali perroonile. Ja see muutis kõik. Niisuguses olukorras võis ta paista juba mitte kui imelik reisija imeliku pagasiga, vaid kui terroristide võimalik käsilane, kes valmistas ette uut salakavalat rünnakut.

Balloonides, mida imelik kodanik sel päeval mööda Kaasani vaksali perrooni nügis, oli ligi 140 kilogrammi vedelat metüülamiini. Igaühes, kes on vähegi tuttav keemia ja tööstusohutuse probleemidega, oleks see tõsiasi õudust tekitanud. Metüülamiin on professionaalsetes ringkondades hästi tuntud kemikaal: äärmiselt mürgine, kuid samas asendamatu kõige erinevamate asjade tootmisel, värvidest ravimite ja väetisteni. Omaduste tõttu kuulub metüülamiin nende tugevatoimeliste mürkainete (TTMA) nimistusse, mis käivad Venemaal erilise kontrolli alla, on spetsiaalselt käideldavad ning mida tunnevad kõik tuletõrjujad ja päästjad. Nii on metüülamiin kantud teise ohuklassi (väga ohtlikud) ning sarnaneb omaduste poolest paljuski klooriga, mille kasutamisest Esimese maailmasõja aastatel sai alguse keemiarelva ajalugu. Metüülamiini suurim lubatud sisaldus õhus, millest algab mürgistuse võimalus, on kõigest üks milligramm kuupmeetri kohta. See tähendab, et mõnekümnest grammist oleks piisanud keemiarünnakuks vaksali suurele saalile. Ja kui pikk eestlane oleks tööpoolest olnud terroristidega seotud ja kavatsenud korraldada gaasirünnaku, on üldse raske ette kujutada, mis oleks võinud juhtuda.

Teatmikes metüülamiini lekkimise puhuks on öeldud, et vedel metüülamiin on värvitu, terava lõhnaga vedelik; õhus suitseb, tekitades mööda maad levivaid aurusid; ohtlik nii nahale sattumisel kui ka sissehingamisel, avaldab kahjulikku mõju närvisüsteemile, maksale ja neerudele; mürgistuse puhul saabub surm hingamise katkemise tagajärjel. Lisaks hoiatavad ohutuseeskirjad, et metüülamiini ja õhu segud on plahvatusohtlikud ning kergesti süttivad. Seepärast tuleb vähimagi eriolukorra puhul isoleerida ohutsoon vähemalt 400 meetri raadiuses lekkekohast, töötada gaasimaskides ja nahakaitsevahendeid kasutades. Suitsetamine on keelatud ning tingimata peab vältima ka muid tuleallikaid.

Nii et kui sel päeval oleks kummaline kodanik Kaasani vaksalis kinni peetud, oleks ilma igasuguse kahtluseta välja selgitatud, mida ta vedas vaksali laadija käruga, ning jutt temaga oleks olnud vägagi eriline. Oleks tekkinud üleriigiline tohuvabohu ja välismaalgi oleks see kindla peale ärevust tekitanud. Teda oleks sõitnud üle kuulama ja lihtsalt vaatama tõenäoliselt kogu eriteenistuste juhtkond. Ja mida rohkem pikk eestlane oleks selgitusi andnud, seda vähem oleks teda usutud, veendudes tema salakavalates sepitsustes ning sidemetes separatistide ja isegi teistest maadest pärit terroristidega. Just seepärast, et kõik, mida ta oleks rääkinud, oleks paistnud täieliku jamana, enamik fakte aga, mis oleks tema kohta õnnestunud välja selgitada, oleks osutanud hoopis pahaendelisematele versioonidele.

No tõepoolest, milline terve mõistusega inimene usuks meest, kes jutustab niisuguses olukorras, et ta tegeleb parfüümide tootmisega ning veab selleks vajalikku komponenti, kuigi ta peeti kinni siis, kui vedas läbi rahvasumma eriti tähtsal transpordiobjektile rohkem kui tsentnerit tegelikult juba valmis keemiarelva? „Mida? Te tegelete kunstliku ambra tootmisega? Mille jaoks see on? Ütlete, et lõhnaõlide

lõhnakinnistaja? Muidugi, muidugi! Kes pidi teile raudteejaama vastu tulema? Kas tunnete Movsar Barajevit? Kas kavatsesite oodata inimest, kes saabus rongiga? Kas tunnete sümpaatiat neonatside vastu? Teil Eestis püstitati sel suvel SS-laste mälestusmärk! Miks teie valitsus pakub varjupaika terroristidele? Kas tunnete internetiportaali Kavkaz-Tsentr juhte? Nende serverid asuvad teie riigis. Kas olete käinud Põhja-Kaukaasias? Kas olete kohtulikult karistatud? Jah? Mitu korda?“

Umbes niisuguses stiilis oleks kulgenud jutuajamine kummalise kodanikuga pärast tema kinnipidamist. See pärast, et neis tingimustes muid variante lihtsalt ei oleks olnud. Mees ise oleks kahtlemata kinnitanud, et tal ei ole midagi pistmist Tšetšeenia ega kelle tahes separatistide ja terroristidega. Poliitika teda ei huvita ja üldse on ta iga-suguse vägivalla, isegi laste karistamise vastu. Ja ta ei tea peaaegu midagi, mis on juhtunud Dubrovka teatrikeskuses. Ning see oleks olnud sulatõsi. Aja jooksul, paari nädala, võib-olla ka kuu pärast oleksid kõikvõimalikud kontrollimised seda kinnitanud. Täpsemalt öeldes ei oleks leitud min-geid, isegi kaudseid tõendeid selle kohta, et ta oleks seotud terroristidega. Hiljem oleks aga välja tulnud seegi, millega nimelt tegeles see pikk eestlane Venemaal, kaasa arvatud tol päeval Kaasani vaksalis.

Lõpuks oleks ta kindlasti ka ise rääkinud, olles olukorra tõsidusest aru saanud. Muidugi kaugeltki mitte kõike, kuid olulise osa. Oleks rääkinud sellest, et muidugi ei tegel-nud ta parfümeeriaäri ega tootnud mingit ambrat. Seda oleksid kindlasti kinnitanud konkreetsed faktid ja tunnis-tajate ütlused. Ent hiljem oleks kogu see lugu sünnitanud kindla peale veel ühe konspirooloogilise selle kohta, kes ja miks üritas 2002. aasta oktoobrikuu lõpus panna toime kee-miarünnaku Kaasani vaksalis. Ja paljud oleksidki veendu-nud, et hiljem mitmes riigis korraldatud juurdlused seoses

uimastikaupmeeste tegevusega olid vaid kattevarjuks võimude ja terroristide keerulisele mängule.

Kuid saatus leiab vahel kõige uskumatumaid variante ning sündmused kulgevad kõigi asjaolude ja igasuguse loogika vastaselt. Sel päeval kummalist pikka välismaalast oma imeliku veosega keegi Kaasani vaksalis kinni ei pidanudki. Sellest hoolimata, et just seal toimus haarang terroristide võimalike käsilaste tabamiseks. Veidi varem oli jaama saabunud kaks rongi. Üks Kislovodskist, mis on üks Põhja-Kaukaasia peamisi raudteesõlmi, ning teine Kesk-Aasiast. Nii üks kui ka teine oli pungil täis pealinna külalisi, enamikus moslemeid, pealinna kohta kummaliselt riides, imeliku välimusega. Paljud olid habemetega, tõmmud, silmile veetud mütsidega, kes tohutute kompsude, kes üksnes väikeste käekotikestega. Tiheda vooluna tõttasid nad mööda platvorme jaamahoone poole, üritades võimalikult kiiresti mööduda seal tavalistel päevadel valvatest postimilitsionääridest, ning pörkasid haarangust osavõtjatele, keda eespool kõndijate tagant näha ei olnud. Miilitsa erisalga OMON üleskrutitud närvidega võitlejad ja operatiivtöötajad, kes olid väsinud igapäevastest valvekordadest ja haarangutest, nägid igas teises saabunud terroristi või kurjategijat. Paljud naised aga – vanusest ja laste olemasolust hoolimata – olid nende silmis enesetapjad rõivaste alla peidetud pommidega. Päev enne seda oli kogu pealinna miilitsa isikkoosseisu tutvustatud salajase informatsiooniga, mille kohaselt Dubrovka teatrikeskust rünnanud terroristide ninamees Movsar Barajev olevat saabunud Moskvasse oktoobri keskpaiku koos mitme enesetapjaga just rongiga Kislovodskist Kaasani vaksali kaudu. Teiste teadete kohaselt ei õnnestunud Dubrovkal likvideerida kogu Moskvasse saabunud gruppi ning ülejäänud võisid valmistada ette uusi enesetapurünnakuid. Neile võisid appi sõita teised võitlejad.